

Europa i opbrud

(side 60-73)

Karakteriser den tidlige middelalder

- Beskriv situationen i Europa omkring periodens begyndelse.
- Beskriv situationen i Europa omkring periodens afslutning.
- Hvordan udviklede situationen sig for kongemagten i perioden?
- Find fem ord fra kapitlet, som du synes karakteriserer den tidlige middelalder.

Hvad er rigtigt?

Til hvert spørgsmål er der fire svar. Sæt kryds ved det rigtige.

Hvornår rejste norske høvdinge og storbønder til Færøerne og Island?

- I 700-tallet
- I 800-tallet
- I 900-tallet
- I 1000-tallet

Hvilket område fik vikingehøvdingen Rollo af en konge i begyndelsen af 900-tallet.

- Den midterste del af England
- Normandiet
- Den vestlige del af Spanien
- Irland

Hvilket land opdagede Erik den Røde omkring 985?

- Grønland
- Island
- Amerika
- Indien

Hvad står der *ikke* om Harald Blåtand på den store Jellingesten

- Han erobrede Normandiet
- Han samlede Danmark
- Han erobrede Norge
- Han gjorde danskerne kristne

Hvilket togt er Leif den Lykkelige kendt for?

- At sejle fra Norge til Island
- At sejle fra Norge til Italien
- At sejle fra Island til Grønland
- At sejle fra Grønland til Amerika

Hvad fortæller Bayeuxtapetet om?

- Harold Godwinsons sejr ved Stamford Bridge
- Rollos erobring af Normandiet
- Vilhelm Erobrerens sejr over Harold Godwinson
- Vikingerne hærger Paris

Hvilken dansk konge erobrede det meste af England i begyndelsen af 1000-tallet?

- Svend Tveskæg
- Harald Blåtand
- Gorm den Gamle
- Rollo

Karl Martel

Side 63 er et billede af Karl Martels sejr over muslimske styrke ved Potiers i 732. En række kunstnere har i tidens løb afbildet dette slag. Lav en billedsøgning på internettet med ordene "Potiers" + "732". Vælg fem forskellige billeder, og beskriv, hvordan Karl Martel, hans hær og muslimerne fremstilles.

Slavehandel

På kortet side 64-65 kan du se, at slaver (trælle) også var en vigtig handelsvare i vikingetiden.

Rimbert var ærkebiskop af Hamburg-Bremen 865-88. Kilden er fra en beskrivelse af hans liv, hvor han fortæller om slavehandelen i Hedeby. Ærkebispestolen i Hamburg-Bremen brugte dengang enorme summer på at frikøbe kristne slaver.

"Da Rimbert engang kom til danernes land, hvor Ansgar *) havde bygget en kirke for den ny kristendom på et sted, som kaldes Slesvig (Hedeby), så han en mængde kristne blive trukket fangne og lænket af sted. Blandt disse var der en nonne. Så snart hun på lang afstand havde opdaget ham (ærkebiskop Rimbert), faldt hun på knæ og bøjede hovedet – lige så meget for at ære ham, som hun ville påkalde hans barmhjerlighed for at blive frigivet.

Og for at han kunne opdage, at hun var kristen, begyndte hun med høj røst at synge salmer. Ærkebiskopen blev rørt af medynk. Og han bad [...] om, at Gud måtte hjælpe hende. På hans bønner gik snart den lænke itu, som holdt hende bundet om halsen. Men hedningerne fangede hende igen og holdt hende fast, for at hun ikke skulle flygte.

Da blev den hellige ærkebiskop bevæget af angst og medlidenhed med hende. Mens hedningerne holdt hende, begyndte han at tilbyde mange gaver af forskellig art for hende. Men de ville ikke gå ind på noget, medmindre han gav dem sin hest. [...] Han sprang straks af hesten og gav dem hest med alt udstyr i bytte for slavinden. Og da han havde frikøbt hende, skænkede han hende friheden og lod hende gå, hvorhen hun ville."

*) Munken Ansgar forsøgte at udbrede kristendommen i Norden i første halvdel af 800-tallet. Han skulle bl.a. have fået bygget en kirke i Hedeby og i Ribe.

- Hvad i kilden virker troværdigt – og hvad virker utroværdigt? Begrund dit svar.
- Kan kilden bruges som bevis for, at den kristne kirke var imod slaveri som sådan – eller kun imod, at kristne var slaver? Begrund dit svar.
- Kan man ud fra kilden regne med, at værdien af en træl var det samme som en hest?

Hedeby

Side 65 kan du læse, at Hedeby var en vigtig handelsby. Her kom også arabiske købmænd. En af dem, Ibn Fadhlān, beskrev i slutningen af 900-tallet Hedeby, som han omtaler som Slesvig:

"Slesvig er en meget stor by ved den yderste ende af verdenshavet. I dens indre er der kilder med fersk vand. Dens beboere tilbeder Sirius *) bortset fra det lille antal, som er kristne, og som har en kirke der. At-Tartusschi **) fortæller: De fejrer en fest, hvor de alle kommer sammen for at ære guden og for at æde og drikke. Den, som slagter et offerdyr, rejser ved døren til sin gårdsplads pæle og sætter offerdyret derpå, hvad enten det er et stykke kvæg eller en vædder eller en gedebuk eller et svin. Byen er fattig på varer og rigdomme. Folks vigtigste næringsmiddel er fisk, for dem er der mange af. Hvis en af dem får børn, kaster han dem ud i havet for at spare udgifterne.

I øvrigt fortalte han (At-Tartusschi), at retten til skilsmisse tilkom kvinderne. Kvinderne skiller sig, når de har lyst til det. Man har også en kunstigt fremstillet øjensminke. Når de anvender den, tager skønheden aldrig af, men tager endog til hos mænd og kvinder.

Han (At-Tartusschi) sagde også: Aldrig hørte jeg hæsligere sang end slesvigernes, det er en brummen, som kommer fra deres struber, i lighed med hundegøen, dog endnu mere dyrisk end denne.”

*) betyder vel blot at de er hedninge

**) arabisk købmand

- Kan man ud fra kilden se, om Ibn Fadhlān selv har været i Hedeby? Begrund dit svar.
- Hvad fremhæver Ibn Fadhlān ved livet i Hedeby?
- Overvej om det Ibn Fadhlān vælger at fortælle om Hedeby er karakteristisk. (Her kan du overveje, hvad du ville fortælle, hvis du så en fremmed kultur).

Angrebet

Side 70 er et billede af vikinger, der ankommer til England. Digt en historie om, hvad der skete, da vikingerne gik i land.

Billedet af vikingerne

Se billedet side 66.

- Hvilket indtryk får man af vikingerne ud fra billedet?
- Hvilke virkemidler har kunstneren brugt i billedet for at få dette indtryk frem?

Se billedet side 69 øverst.

- Hvilket indtryk får man af vikingerne ud fra dette billede?
- Hvilke virkemidler har kunstneren brugt for at få dette indtryk frem?
- Billederne giver to forskellige indtryk af vikingerne. Diskuter om de to indtryk er realistiske eller troværdige.
- Giv to eksempler på ting fra vikingetiden, som vi nu om dage ville tage afstand fra – og to eksempler på ting fra vikingetiden, som vi også i dag synes er godt.
- Find eksempler på, hvordan vikinger bruges i dag. Brug fx eksempler fra kunst, kultur og sport, eller undersøg, hvordan turistbureauerne bruger vikingerne.
- Hvorfor bruger man vikingerne nu om dage?

Herunder er et uddrag af en gammel historiebog – Nik. M. Helms: *Danmarkshistorie fortalt for børn*, 1940.

- Sammenlign dens fremstilling med, hvordan vikingerne beskrives i *Det historiske overblik*. Nævn nogle forskelle og ligheder.
- Hvordan vil du forklare forskellene?

”Henimod år 800 bliver der røre hos nordboerne (vikingerne). De er trætte af at sidde hjemme, og mange høvdinge og sønner af mægtige bønder drager ud mod fremmede lande på ”vikingetog”.

De har bygget sig skibe, der sejler hurtigt og godt, og som er prægtige at se på. I forstaven er der ofte udkåret et stort dragehoved, der spiler (åbner) sit gab. Langs skibenes sider sidder skjoldene. De er malet med stærke farver og har skinnende metalbuler.

Så hejses det store brogede sejl, og mændene lader skibet styre ud over havet. Andre skibe støder til.

Det kan blive som en hel lille flåde. Én mand er valgt til at styre over dem alle, for nu gælder det krigsfærd, og så må der ingen uenighed være.

Skibene stævner mod England og Frankrig. Det er rige lande. Især i de store klostre findes der mange kostbarheder ... Alle disse herligheder – og mange andre ting – vil vikingerne have. De tænker ikke på, om det er ret eller uret. Og hvis munkene vil hindre deres plyndringer, bliver de slået ihjel.”

Den store Jellingesten

Side 71 kan du læse om runestenene i Jelling.

- Hvorfor tror du, at Harald Blåtand fik rejst runestenene?
- Giv eksempler på oplysninger fra den store Jellingestenen, som man kan stole på og oplysninger, som er tvivlsomme.

Jellingestenen er en *kilde* til viden om fortiden. Når historikerne bruger en kilde, vurderer de først, om de kan stole på kilden, og hvad den kan give dem viden om.

- Hvordan vil du vurdere den store Jellingesten, som en kilde til viden om fortiden?
- Vælg en anden dansk konge fra tidlig middelalder. Søg oplysninger om kongen på biblioteket eller nettet. Skriv teksten til en runesten, som den skulle have set ud, hvis det var denne konge, der opførte den.

Harald Blåtand og kristendommen

Side 71 kan du læse, at Harald Blåtand indførte kristendommen i Danmark.

Herunder er to kilder, der fortæller hvorfor.

Kilde 1:

“(Harald Blåtand) var først hedning. Men engang, da han havde set, at en kristen præst bar gloende jern, uden at hans hænder tog skade deraf, tænkte Harald, at Kristus måtte være stærkere end Odin, og derfor lod han sig døbe. Da danskerne hørte, at deres konge var blevet omvendt, lod også mange af dem sig døbe.”

(kilde: Johan Ottesen: *Børnenes Fædrelandshistorie*, 1903)

Kilde 2:

“Det var også en fordel for Harald Blåtand at gå over til kristendommen. Syd for Danmark herskede kejser Otto over et mægtigt tysk rige. Otto ville erobre Danmark og gøre danskerne til kristne.

Paven boede i Rom. Han var leder af kirken i hele Europa. Og han holdt med kejseren. Han sagde, at det var Guds vilje, at alle blev kristne. Også selv om de blev tvunget til det.

Hvis Harald selv indførte kristendommen, havde kejseren ikke en undskyldning for at erobre Danmark.”

(kilde: Jens Aage Poulsen: *Hit med Historien! Grundbog til 4. klasse*, 2004)

- Gør rede for, hvorfor der er forskelle i de to kilders forklaringer på, at Harald Blåtand gik over til kristendommen.
- Hvilken af de to forklaringer er mest troværdig? Begrund dit svar.
- Diskuter, om Harald Blåtand gjorde det rigtige ved at indføre kristendommen i Danmark.
Overvej fx:
 - Er det i orden at tvinge andre til at skifte religion? Hvad kunne der være sket, hvis han ikke gjorde det?

Poppos jernbyrd

Flere gamle kilder fortæller om præsten Poppo, der bar glødende jern og på den måde overbeviste Harald Blåtand om, at Jesus var stærkere end Odin og Tor.

Kilde 1:

”Danskerne var fra gammel tid kristne, men dyrkede ikke desto mindre afguderne efter hedningeskik.

Engang var der et gilde, hvor kongen (Harald Blåtand) var til stede. Man begyndte at skændtes om guderne. Danskerne påstod, at Kristus nok var en gud, men at der også var andre guder, der var større end han. [...]

En biskop ved navn Poppo (hævdede), at der var en eneste sand Gud og fader og hans enbårne søn vor herre Jesus Kristus og den Hellige Ånd, mens afguderne var dæmoner og ikke guder.

Kong Harald [...] spurgte ham nu, om han var villig til at bevis denne tro på sig selv, hvortil Poppo uden tøven svarede ja.

Kongen lod [...] et stort, tungt stykke jern ophede og bød Poppo bære det glødende jern for den katolske tro. (Poppo) greb uden vaklen jernet og bar det så længe, kongen bestemte, fremviste så sin hånd, der var uskadt, og overbeviste således alle om den katolske tros sandhed. Derover omvendte kongen sig, besluttede at ære Kristus alene som gud og bød de folk, han herskede over, at forkaste afguderne. [...]

(kilde: Widukinds Sakserkrønike skrevet omkring 970)

Kilde 2:

”Til kong *Erik Sejrssæl* (svensk konge), der ejede to riger, danskernes og svenskernes, skal der som udsending fra kejseren og Hamburgbispen være kommet en vis Poppo, en from og vis mand, der engang var indviet til biskop af Slesvig.

For at hævde (bevise) kristendommen skal han, da barbarerne (hedningene) efter deres skik forlangte et tegn straks og uden tøven have båret glødende jern i hånden og vist sig at være uskadt.

Skønt dette tegn let syntes at fjerne al vildfarelsens tvivl hos hedningerne, skal den fromme mand dog helt for at udrydde dette folks hedenskab have vist et stort og nyt mirakel.

Han iførte sig nemlig en voksovertrukket skjorte, og mens han stod midt inde folkets kreds, befalede han i Guds navn at antænde den. Men selv hævdede han øjne og hænder mod himlen og udholdt så tålmodigt de lyse luer. Da klædningsstykket var brændt helt op og forvandlet til aske, erklærede han med munter og fornøjet mine, at han ikke engang havde mærket røgen fra branden.

På grund af dette mirakel gik mange tusinde over til kristendommen.”

(kilde: Adam af Bremen ca. 1070)

Kilde 3:

”År 966. På den tid kom danskerne, der på en gang dyrkede Jesus Kristus og de hedenske guder, under et gilde til at skændes med præsten Poppo. Danskerne hævdede, at Jesus Kristus ganske vist var en gud, men at der var langt større og ældre guder en ham, mens Poppo påstod, at Jesu Kristus alene var en sand gud.

Danskernes konge, Harald, pålagde præsten, at han skulle bevise den tro, som han havde fremført, med sandhedens vidnesbyrd.

Da præsten gik med til det, blev et umådeligt tungt stykke glødende jern, som han skulle bære, langt i hans hænder. Da præsten havde båret det efter alles ønske uden at få mén deraf, opgav kongen fuldt og helt afgudsdyrkelsen og omvendte sig og sine folk til den eneste sande gudsyndelse. Præsten blev forfremmet til biskop.”

(kilde: Sigebert af Gembloux's krønike ca. 1100)

Kilde 4:

“Han (Poppo) spurgte dem (danskerne) nemlig, om de ville lyde hans formaninger (blive kristne), hvis de så ham tage gloende jern i hånden uden at lide nogen skade derved. Da alle svarede, at i så fald ville de ganske sikkert adlyde ham, forlangt han, at de skulle skaffe en gloende jernhandske. Den stak han hånden i helt op til albuen, bar den uforfærdet om mellem dem alle og kastede den for kongens fødder. Derefter viste han dem til alles forundring, at hans hånd ingen skade havde lidt. [...]

Ved den berømmelige undergerning bragte han til evige tider kristendommen til vort folk. [...] Som belønning herfor blev Poppo gjort til biskop i Århus.”

(kilde: Saxo (se side 83) ca. 1200)

- Hvad fortæller de enkelte kilder om, hvem der var konger, da Poppo's jernbyrd foregik?
- Hvad er de forskellige kilders forklaring på, at jernbyrden sættes i scene?
- Hvilken form for jern anvendes i hver af kilderne?
- Hvordan vil du forklare, at en del kilder fortæller om Poppo's jernbyrd?
- Hvis jernbyrden var et trick. Hvordan vil du forklare, at det kunne finde sted?